26. 2. 2024

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Nález ÚS k principu plné náhrady újmy při odškodnění újmy na zdraví za výkon vazby

Lednové zprávy z vod rozhodovací činnosti Ústavního soudu zaplavilo vyhlášení nálezu pléna ve věci valorizace důchodů. Byla by však škoda nevěnovat pozornost i dalším vyhlášeným nálezům Ústavního soudu, které byly ve stejném týdnu vyhlášeny. Mezi nimi se vyjímá nález I. ÚS 2410/23 ze dne 17. ledna 2023, o kterém rozhodl senát složený z předsedy Pavla Šámala, Jaromíra Jirsy a Jana Wintra, jako soudce zpravodaje.[1] V nálezu se Ústavní soud zabýval přiměřeností odškodnění za újmu na zdraví stěžovatele, kterému se v důsledku vzetí do vazby (po jejímž výkonu byl zproštěn obžaloby), rozvinula mimo jiné těžká posttraumatická stresová porucha.

Případ, který sám Ústavní soud označil za „zcela raritní" a u kterého uvedl, že závěry soudů o přiměřenosti odškodnění svědčí o „absenci citu" pro rozhodovanou věc, se vyjímá především hloubkou dopadu rozhodnutí státu a soudů na jeden lidský život. A také tím, jak složité poté může být domoct se přiměřené náhrady v rozumném časovém horizontu.

Skutková situace

Stěžovatel byl stíhán za zločin zpronevěry, v souvislosti se kterým byl v roce 2012 umístěn na necelý měsíc do vazby. Soud následně stěžovatele zprostil obžaloby za tento trestný čin.[2] Důsledky, které na stěžovateli zanechal výkon vazby sám označil za *de facto* zničený život. V důsledku vazby se stěžovateli rozvinuly vážné zdravotní problémy včetně posttraumatické stresové poruchy, sociální fobie, anorexie, insomnie či zvracení krve. Ve velmi mladém věku kolem 25 let byl stěžovateli, který se dotud věnoval oboru programování, byl přiznán invalidní důchod III. (nejvyššího) stupně se 70 % mírou poklesu pracovní schopnosti. Ještě v roce 2022, tedy 10 let po výkonu vazby, byl stěžovatel hospitalizován v Národním ústavu duševního zdraví.

Stěžovatel u Ministerstva spravedlnosti a následně u soudu nárokoval náhradu škody z titulu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen „**OdšZ**"). Po letech soudního „ping-pongu", jak sám uvádí Ústavní soud, bylo však stěžovateli přiznáno odškodnění ve výši pouhých 448 080 Kč s příslušenstvím.

Posouzení Ústavním soudem

Ústavní soud dospěl k závěru o protiústavnosti napadených rozhodnutí z důvodu „zjevného a extrémního nepoměru" výše odškodnění k závažnosti újmy, která stěžovateli vznikla v důsledku příčinné souvislosti s výkonem vazby a rozhodnutí zrušil. Ústavní soud shledal, že obecné soudy porušily čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „**LZPS**"), který zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a chrání zdraví jako součást fyzické integrity člověka. Ústavní soud se pak při posuzování ústavní stížnosti zabýval několika následujícími dílčími otázkami.

1. **Vztah § 9 odst. 1 OdšZ a čl. 36 odst. 3 LZPS**

Ústavní soud se nejprve zabýval povahou nároku stěžovatele. V první řadě tu je čl. 36 odst. 3 LZPS,

který stanoví, že každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Pod prizmatem tohoto článku bylo tudíž nutné posoudit, zda bylo rozhodnutí o vazbě „zákonné“ či nikoliv. Ústavní soud zde jasně konstatoval, že i když byl stěžovatel následně zproštěn obžaloby, nejednalo se o nezákonnou vazbu, jelikož v době rozhodování soudu byly naplněny její zákonné podmínky. Ústavní soud současně podotknul, že těmto situacím nelze zcela předejít a jsou nevyhnutelnou součástí systému trestního práva. V duchu hesla *„každý dělá chyby, i stát dělá chyby, ale za chyby se platí“* je pak odpovědí povinnost státu postavit se k věci čelem a poskytnout danému jedinci odpovídající odškodnění.

To upravuje i ustanovení § 9 odst. 1 OdšZ, dle kterého má právo na náhradu škody způsobené rozhodnutím o vazbě ten, na němž byla vazba vykonána, ale který byl mj. obžaloby zproštěn. Ústavní soud přitom poukázal na nesjednocený právní výklad toho, zda odškodnění dle § 9 odst. 1 OdšZ přeci jen nespadne pod čl. 36 odst. 3 LZPS, i když ten se vztahuje pouze na odškodnění za „nezákonná“ rozhodnutí. Důvodem je to, že byť ve svých rozhodnutích Ústavní soud deklaroval, že rozhodnutí o vazbě podle § 9 OdšZ není „nezákonným“ rozhodnutím ve smyslu čl. 36 odst. 3 LZPS, současně Ústavní soud zastává názor, že do rámce čl. 36 odst. 3 LZPS spadá odškodnění za trestní stíhání, které nedospěje k odsouzení. Při takové situaci je tak poskytováno odškodnění, byť formálně nedochází ke zrušení daných rozhodnutí, která jsou následně odškodňována. Jelikož však Ústavní soud shledal v napadených soudních rozhodnutích porušení čl. 7 LZPS, nechal otázku vztahu ustanovení § 9 OdšZ a čl. 36 odst. 3 LZPS dále otevřenou.

2. **Použití problematické vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění**

Stěžovatel byl ve výkonu vazby ještě za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „**OZ 1964**“). Soudy tak dle přechodného ustanovení § 3079 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „**NOZ**“) použily úpravu odškodnění bolesti a ztížené společenského uplatnění obsažené v OZ 1964, konkrétně v ustanovení § 444 OZ 1964. Výše odškodnění bolesti a společenského uplatnění dle § 444 OZ 1964 byla pak v detailu vymezena v „bodové“ vyhlášce Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění (dále jen „**Vyhláška**“).

U obecných soudů sám stěžovatel namítal, že by jeho nárok měl být posuzován již podle NOZ, což předpokládá ustanovení § 3079 odst. 2 NOZ, pokud jsou pro to dány mimořádné důvody hodné zvláštního zřetele.[3] Tyto důvody mohou být dány tím, že by posouzení uplatněného nároku podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 ve výsledku znamenalo rozpor s dobrými mravy vedoucí ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.[4] Obecné soudy však shledaly, že přechodné ustanovení § 3079 odst. 2 NOZ nesměřuje k automatickému opuštění systému určení výše náhrady za bolest či ztížení společenského uplatnění dle Vyhlášky. Tento závěr obecných soudů zřejmě vycházel z toho, že v odškodnění stěžovatele dle Vyhlášky (tj. v hodnotě kolem 500 000 Kč) nespatřovali, na rozdíl od Ústavního soudu, nijakou „nepřiměřenost“, tím spíš takovou nepřiměřenost, která by znamenala rozpor s dobrými mravy.

Je tak otázkou, proč Ústavní soud bez vysvětlení přijmul aplikaci ustanovení § 3079 odst. 1 NOZ (místo § 3079 odst. 2 NOZ) na daný případ v souladu se závěry obecných soudů, byť považoval odškodnění za natolik nepřiměřené, že v něm shledal porušení ústavního práva stěžovatele na nedotknutelnost osoby a její fyzické integrity dle čl. 7 odst. 1 LZPS.[5] Tím, že byla vyloučena aplikace NOZ na daný případ, musel být na věc použit režim odškodnění dle OZ 1964 a Vyhlášky. Ústavní soud se evidentně nechtěl v rovině ústavněprávní vyjadřovat k tomu, jaká právní úpravy měla být v tomto případě použita. Ustanovení § 3079 odst. 2 totiž nabízí vícero výkladů toho, jaké

jsou vůbec podmínky pro jeho aplikaci. Patrně proto Ústavní soud omezil svůj přezkum „úžeji“ pouze na konstatování toho, že výše odškodnění je nepřiměřená, ať už k ní soudy dospěly jakkoli.

Je přitom nutné zmínit, že Vyhláška a v ní obsažený bodový systém náhrady újmy (a především zastropování výše náhrady újmy) byla v rozhodnutích Ústavního soudu několikrát kritizována a od účinnosti NOZ koncepčně definitivně opuštěna a zrušena. Při aplikaci Vyhlášky a jejího ustanovení § 7 odst. 3 se tedy Ústavní soud zaměřil na posouzení přiměřenosti odškodnění stěžovatele ve světle principu plné náhrady újmy.

Byť Ústavní soud Vyhlášku aplikoval, sám otevřel dveře co nejvíce možnostem, jak se vymanit z pravidel stanovení odškodného, jak je stanoví Vyhláška. Ústavní soud poznamenal, že ve svých rozhodnutích opakovaně upozornil na problematičnost minulé úpravy odškodnění dle Vyhlášky z ústavního hlediska. Zároveň Ústavní soud poznamenal, že *„že s každým dalším rokem je přísně formalistický postup podle vyhlášky méně a méně vhodným a legitimním*“[6] a vyzdvihl i možnost obecných soudů Vyhlášku z důvodu protiústavnosti v konkrétním případě vůbec neaplikovat. Pokud pak obecné soudy postupují dle Vyhlášky a „přiměřeně“ zvyšují odškodné dle ustanovení § 7 odst. 3 Vyhlášky, došel Ústavní soud k tomu, že běžné je zvýšení odškodného i o několikanásobek. Efektivně pak v konkrétním případě Ústavní soud obecné soudy v daném případě nasměroval na výpočet škody dle metodiky Nejvyššího soudu. Zdá se tak, že Ústavní soud ve stylu chytré horákyně sice Vyhlášku aplikoval, ale natolik její použití i pravidla rozvolnil, že se tím *de facto* dostal do režimu odškodnění nemajetkové újmy dle současné úpravy obsažené v ustanovení § 2958 NOZ.

3. **Plná náhrada újmy a tzv. ekonomický kontext doby přiznání odškodnění**

Ústavní soud pak napříč svým nálezem akcentoval i tzv. „ekonomický kontext doby přiznání odškodnění“. Ústavní soud zdůraznil, že stěžovatel se domohl odškodnění až po cca 10 letech od chvíle, kdy mu byla újma způsobena. S ohledem na tento fakt a na to, že Vyhláška je již několik let zrušena, vytkl obvodnímu soudu, že pominul tento ekonomický kontext doby. V tomto ohledu tak Ústavní soud uvedl, že i v případech, kdy se odškodnění řídí starou úpravou dle OZ 1964 a Vyhlášky (jejíž aplikace je dle Ústavního soudu s postupem času *„méně a méně vhodná a legitimní*“, jak bylo uvedeno výše), nelze odhlížet ani od metodiky Nejvyššího soudu a zásad přiměřenosti odškodnění platných ke dni rozhodnutí. Ústavní soud uzavřel, že *„by výše odškodnění, vzhledem ke specifickým okolnostem, měla být řádově taková, jako by tomu bylo podle nové právní úpravy*“,[7] čímž opět de facto na věc aplikoval současný režim odškodnění nemajetkové újmy dle § 2958 NOZ.

Závěrem

Ve svém nálezu se Ústavní soud snažil být při posouzení přiměřenosti výše odškodného pro stěžovatele protipólem vůči formalismu, kterého se při posuzování stěžovatelova případu *„s absencí citu*“ dopustily obecné soudy a své úvahy doplnil o přání, aby se stav stěžovatele již nadále jen zlepšoval. Navýšení odškodného za újmu stěžovatele na dvojnásobek toho, co dovolovala Vyhláška Ústavní soud posoudil jako zjevně a extrémně nepřiměřené (obzvlášť v ekonomickém kontextu doby přiznání odškodnění) a v rozporu s čl. 7 odst. 1 LZPS. Nález tak nabízí naděje těm stěžovatelům, kteří u obecných soudů bojují o přiměřené odškodné za nemajetkovou újmu, a to obzvlášť za odškodné újmy, která vznikla ještě za staré občanskoprávní úpravy před účinností NOZ.

Anna Kalašnikovová

BŘÍZA & TRUBAČ
ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ — ATTORNEYS AT LAW

Bříza & Trubač, s.r.o., advokátní kancelář

Palladium Praha
Na Poříčí 1079/3a
110 00 Praha 1

Tel.: +420 777 601 114
e-mail: info@brizatrubac.cz

---

[1] Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2410/23 ze dne 20. prosince 2023.

[2] Je nicméně nutné poznamenat, že stěžovatel byl zároveň uznán vinným za přečin úvěrového podvodu, který spočíval v uvedení nepravdivého údaje o výši příjmů při sjednávání úvěrové smlouvy na financování rekonstrukce rodinného domu. Úvěr nicméně stěžovatel řádně splácel a nezpůsobil škodu. Vazba však byla vykonána v souvislosti s trestním stíháním za zločin zpronevěry, za který byl stěžovatel obžaloby zproštěn.

[3] Zde ustanovení § 3079 odst. 2 NOZ přímo odkazuje na ustanovení § 2 odst. 3 NOZ, tedy že: „Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění“.

[4] Viz usnesení NS v této věci sp. zn. 28 Cdo 1799/2023 ze dne 28. 6. 2023.

[5] To platí tím spíš, že komentářová literatura ve vztahu k ustanovení § 3079 odst. 2 dovozuje možnost jeho použití i na výpočet výše odškodného za bolestné a náhradu za ztížení společenského uplatnění při újmě na zdraví, kterou by jinak upravovala Vyhláška (srov. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014), 1. vydání, 2014, s. 2026–2028: P. Bezouška; Občanský zákoník, 2. vydání (2. aktualizace, 2023): M. Pašek), tak je v judikatuře NS shledáno, že je plně aplikovatelné i na odškodnění nemajetkové újmy dle OdšZ (srov. rozsudek NS ze dne 30. 11. 2022, č. j. 30 Cdo 2224/2022-583).

[6] Odst. 41 předmětného Nálezu ÚS.

[7] Odst. 57 předmětného Nálezu ÚS.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nová éra v boji proti nekalým obchodním praktikám: Co přinese nové procesní nařízení EU?
- Diskriminace není legrace aneb nerovné zacházení s akcionáři při výplatě zálohy na podíl na zisku
- Licence LUC v podnikatelské strategii provozovatelů dronů
- Neplatnost usnesení valné hromady akciové společnosti v rozhodovací praxi soudů
- Aktuální novelizace potravinových vyhlášek
- Zaměstnanecké akcie (ESOP) v roce 2026: co přináší novela a jak se na ni připravit
- Zelené standardy pro výstavbu a renovace: jaké povinnosti přinese nová evropská úprava?
- Byznys a paragrafy, díl 25.: Započtení
- Využívání holdingových struktur a na co si dát pozor
- Pluralita vedoucích odštěpného závodu
- „Těžko na cvičišti, lehko na bojišti“, aneb proč je kvalitní prodejní dokumentace klíčová (nejen) v automotive segmentu